№ 26 ՈՒՐԲԱԹ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 18 — 1905 — ՈՒՐԲԱԹ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 18 № 26

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կեղծ լուրեր.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Բագուի կոտորածը. Բագուի իրականութիւնից. Բալախանում Ռամանի գիւղի մօտ կոտորածը. Իմ տեսակցութիւնը գեներալ Սաեսսեյի և նրա ամուսնու հետ. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

ԿԵՂԾ ԼՈՒՐԵՐ

Բագուի աղէտների պատճառները որոնելու ժամանակ մենք հանդիպում ենք ի միջի այլոց և մի որոշ դերի, որ կատարել են կեղծ լուրերը։

Թէ «Մշակ»-ում և թէ ուրիշ լրագիրներում արձանագրված էր այն տխուր երևոյթը, որ կոտորածից առաջ լուրեր են տարածված եղել Թուրքերի շրջաններում, որ իբր թէ հայերը յարձակվում են գործելու Թուրքերի վրա։ Որքան էլ անհեթեթ լինէին այդ տեսակ լուրերը իրանց էութեամբ, բայց նրանց յաճախ կրկնվելը և յամառ կերպով տարածելը կարող էին մի որոշ ազդեցութիւն անել դիւրահաւատ ամբոխի վրա և պատրաստել անհրաժեշտ տրամադրութիւններ։

Ովքեր են տարածել այդ լուրերը և ինչու համար։ Դժբաղդաբար, այդ չը գիտենք։

Բայց ցաւալին այն է, որ կեղծ լուրեր հնարելը առաջին անգամը չէ տեղի ունենում մեր երկրում։ Առաջին անգամը չէ, որ նրանք վրդովեցնող և յուզող տպաւորութիւններ են գործում. սակայն մինչև այժմ նրանք այնպիսի ողբերգական արտայայտութիւն չէին ստացել, ինչպէս այդ մենք տեսանք Բագւում։

Սրանից մի քանի տարի առաջ Թիֆլիսում, Զորրնէքի տօնից մի քանի օր առաջ, լուրեր տարածվեցին քաղաքում, որ իբր թէ հայերը պէտք է յարձակվեն միւս ազգութիւնների վրա և կոտորած առաջացնեն։ Երկու տարի առաջ նոյն տեսակ լուրեր տարածվել էին ամառվայ վերջում Գանձակ քաղաքում։ Նոյնը տեղի ունեցաւ մի քանի ժամանակ առաջ Երևանում։ Իսկ մի ամիս օր առաջ Թիֆլիսում կեղծ լուրեր տարածվեցին, որ իբր թէ վրացիները պէտք է յարձակվեն հայերի վրա։ Այդ վերջին լուրերը, որքան և անհաւատալի էին, բայց խօսակցութեան առարկայ էին դարձել մի քանի շրջաններում։ Եւ բանը հասաւ այնտեղ, որ վրացի ուսանող երիտասարդութիւնը իրան ստիպված զգաց յայտնել Թիֆլիսի քաղաքացիներին, որ այդ լուրերը ոչ մի հիմք չունեն և բոլորովին հնարած բաներ են։

Մեզ յայտնի են և շատ ուրիշ փաստեր նոյնատեսակ բնաւորութեամբ։ Մենք նրանցից մի առ մի չենք թւում, որովհետև մեր ընթերցողներից շատերի ականջին էլ հասած կը լինեն նրանք։ Մեր նպատակն էր ուշադրութիւն հրաւիրել այդ խայտառակ կեղծիքի վրա և նախազգուշացնել բոլորին, որպէս զի ոչ միայն հաւատ չընծայեն այդպիսի անհեթեթութիւնների, այլ և իրանց կողմից աշխատեն հերքել այդ լուրերը, որոնք տարածվում են չար նպատակներով։

Մենք շատ ցաւում ենք, որ մեր երկրի մէջ կարող են կեղծ լուրեր հնարվել գիտական նպատակներով, բայց աւելի ևս մեծ չափով ցաւում ենք, որ նրանք կարող են աջողութիւն ունենալ և հող գտնել իրանց համար։ Մեր պարտաւորութիւնն է այնպիսի մտերիմ, համերաշխ դրութիւն ստեղծել ազգերի մէջ, որ յիշատակված կեղծ լուրերը ոչ մի հող չը գտնեն մեր ազգաբնակութեան խաւերում։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԳՈՒԻ ԿՈՏՈՐԱԾԸ

I

«Մշակի» ընթերցողներին ես իմ կողմից կարող եմ հաղորդել Բագուի աղէտից հետևեալը։

Սպանութեան զոհ եղաւ հռչակաւոր զուռնաչի Սահակը բոլորովին անմեղ տեղից։ Նա մօտ 40 տարեկան մի մարդ էր, ինքը Մաղրասեցի, տաղանդաւոր ասիացի երաժիշտ։ Նրա անունը շատ յայտնի էր Շամախու և Բագուի շրջաններում։ Նրան այս անգամ հրաւիրել էր հանգուցեալ Բալաբէգ Լալայեանը, որը մտադիր է եղել այս օրերս մի յատուկ երեկոյթ սարքել իր մօտ։

Սահակը հռչակ էր վայելում թէ հայերի և թէ Թուրքերի մօտ։ Նա իր «գաստրօլների» համար ստանում էր արտասովոր վարձատրութիւններ։

Երբ որ սկսեցին կոտորածները, Սահակը իր ընկերների հետ մտնում են Գուբերնսկիյ փողոցում գտնվող մի հայ դերձակի խանութ՝ Բազարնի փողոցի մօտ։ Այդտեղ պատսպարվում են ութ հոգի։ Երկու օր բանտարկված մնալուց յետոյ, նրանք կարծելով թէ վտանգը անցել է, բաց են անում խանութը։ Բայց նրանք սխալված են լինում։ Զինված Թուրքերը ներս են մտնում և սկսում գնդակահարել։ Ոչ ոք չէ ազատվում պատսպարվածներից։

Հ.

II

Մենք ազատվեցինք շնորհիւ այն պաշտպանութեան, որ մեզ ցոյց տուին կօզակները։

Թէ ես և թէ իմ ծանօթ մի մարդ իր գաւակներով պատսպարվեցինք բաղնիսում։ Այդ արինք ազգականիս խորհրդով, որովհետև յոյս ունէինք, որ ոչ ոք բաղնիս չի մտնի և բաղնիսի պատերն էլ շատ ամուր էին։ Բայց երկիւղը մեծ էր։ Ամէն րոպէ կարող էր վտանգ առաջ գալ։

Վերջապէս մենք դիմեցինք կօզակների օգնութեան, առաջնորդելու մեզ դէպի ծովափ, ուր աւելի ապահովութիւն կար տներում։

Մենք պատրաստ էինք անելու ամեն տեսակ զոհաբերութիւն։ Այդ պատճառով մենք առանց տատանվելու տուինք նրանց պահանջած երկու հարիւր րուբլի վարձատրութիւնը, մեզ տեղ հասցնելու համար։ Եւ հաւաքված միասին մօտ 30 հոգի ապահով կերպով հասանք մեր բարեկամների տները։

Զ.

III

Մենք մի քանի հոգով շտապում էինք Պարապետից, որ գտնվում է հայոց եկեղեցու առաջ, դէպի Մօլօկանի այգին մեր բնակարանները։

Պարապետում կանգնած էին զինւորներ մօտ 40—50 հոգի։

Մենք տեսանք Թուրքերի մի մեծ բազմութիւն Պարապետի վերին ծայրում։ Նրանք նայում էին իրանց շուրջը գտնվող փողոցներին։ Յանկարծ որտեղից լսվեց հրացանի մի հարված և Թուրքերից մէկն ընկաւ։ Թուրքերը նայեցին դէս ու դէն և յետոյ սկսեցին փախուստ տալ։

Մենք ժամանակ չունէինք հետաքրքրվելու, որովհետև մեր կեանքն էլ վտանգի մէջ էր։ Զինւորներն էլ զսպեցին մեր հետաքրքրութիւնը, հրացաններ պարզեցին դէպի մեր կողմը։ Մենք շտապեցինք դէպի մեր տները։

Մօլօկանի այգու մօտ մի հիւրանոցից մի Թուրք սպառնում էր անցնողներին։ Մի շամախեցի հայ մտաւ հիւրանոց, բայց գնդակահար եղաւ Թուրքի գնդակից։ Յետոյ տեղեկացայ, որ Թուրքն էլ ընկել է մի ուրիշի հարուածից։

Մօլօկանի այգու մօտերքում սպանութիւններ քիչ էին առհասարակ։ Այդ շրջանում սպանված գտնվեցին մօտ տասը Թուրք։

Այդ այգին մի տեսակ սահման էր Թուրքական խմբերի արշաւանքների համար, որոնք դէպի ծովը նրանք չէին անցնում։

Տ. Յ.

ԲԱԳՈՒԻ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

Փետրվարի 13-ից

Այսօր, 13-ին, նշանակված էր նաւթարդիւնաբերողների տարեկան համագումար ժողովի փակման նիստը։ Ժողովը սկսվել էր յունվարի 31-ից և ընդհատվել փետրվարի 6-ին։ Նիստը բազմութեան շատութեան պատճառով, դումայում չը կայացաւ և փոխադրվեց կլուբի դահլիճը, որտեղ խռնվել էին դահլիճում, հարևան սենեակներում, նախասենեակներում, ֆոյէում, բալկօնում երկու հազարի չափ ունկնդիրներ և դեռ էլի գալիս էին, բայց տեղ չը լինելու պատճառով, սպասում փողոցում։

Ժամը 1-ին նախագահը բացեց ժողովը, յայտարարելով, թէ ներկայ պայմաններում, երբ բոլորի հոգեկան և բարոյական հանգստութիւնը խանգարվել է ով գիտէ որքան ժամանակով, անհնարին է լինում նիստերը շարունակել, և դրանց դադարման մասին ինքը արդէն առել է ֆինանսների մինիստրութեան համաձայնութիւնը։ Ուստի մնում է, որ ժողովը, առանց քննելու, ընդունէ խորհրդի ներկայացրած նախահաշիւը, որը փակվում է 560,000 րուբլի դեֆիցիտով. այդ դեֆիցիտը ծածկելու համար խորհուրդը խնդրում է իրաւունք տալ իրան վերցնել պարտք, ումից և որտեղից որ հնար լինի։

Խորհրդի նախագահ պ. Գ. Ղուկասեանը խնդրում է իրաւունք տալ պարտ վերցնել մինչև 700,000 րուբլի, դրա պատճառը նա յետոյ կասէ։ Բայց նիստի հետաքրքրութիւնը այդ բանի մէջ չէր։

Նիստը բացվելուց առաջ, «Նեֆտ» ընկերութեան ներկայացուցիչ պ. Մելօսլավսկին խօսք խնդրեց և ասաց մօտաւորապէս հետևեալը։

«Վերջին օրերի դէպքերը միանգամայն անհնարին են դարձնում, որ մարդ հանգիստ սրտով և հոգով խօսէ որ և է բանի մասին։ Մեզ, արդիւնաբերութեան ներկայացուցիչներիս, առանձնապէս զբաղեցնում է մի հարց. կարող ենք ներկայ պայմաններում հանգիստ և խաղաղ սրտով շարունակել մեր արդիւնաբերական գործը, որի աջողութիւնը պայմանաւորվում է ամենից առաջ խաղաղութեան ապահովութեամբ։ Մենք անհագին գումարներ ենք դնում գետնի տակ, ժամանակ, ոյժ, եռանդ, կեանքեր ենք դնում գործի մէջ և սպասում արդիւնքի։ Քանի որ մենք ոչ մի կերպ ապահովված չենք, թէ երէկվայ նման դէպքեր նորից չեն պատահի, մենք չենք կարող մեր գործը շարունակել։ Իսկ հեշտ չէ ասել գործը դադարեցնել. գանձարանը տարեկան ստանում է 25 միլիօնի չափ ակցիզ և մօտ 80 միլիօն նաւթահողերի կապալադրամ. տարեկան, իբրև վառելիք, այրվում է 260 միլիօն պուդի չափ նաւթ։ Ջրային հաղորդակցութիւնը տեղափոխում է 360 միլիօն, իսկ երկաթուղիները՝ 475 միլիօն նաւթ և նաւթային արդիւնքներ։ Ահա թէ ինչ ենք տալիս մարդկութեանը, կառավարութեանը, կուլտուրային և տեխնիկային և ահա թէ ինչ ահագին հարուած հասցրած կը լինենք կեանքի զարգացմանը։ Եւ մենք երբէք ապահով չենք շարունակի մեր գործը, եթէ մենք լուրջ գրաւական չունենանք մեր կեանքի և գոյքի անձեռնմխելիութեան վերաբերեալ։ Պէտք է ամեն միջոց ձեռք առնել պարզելու համար եղբայրասպան արիւնհեղութիւնների իսկական պատճառները, գտնել մեղաւորներին, պէտք է կազմակերպել շուտով ամենախիստ դատարան՝ հասարակութեան ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ, որոնք կարողանան լսել թէ ինչ են ասում այնտեղ։ Այլապէս մենք երբէք հանգիստ սրտով չենք կարող շարունակել մեր գործը»։

Ճառը ընդունվեց սրտագին ծափահարութիւններով։

Ապա Բիբի-Հէյբաթի կառավարիչների և ինժեներների կողմից Ա. Ի. Մանչօ կարդաց մի զեկուցում, որի մի քանի մասերը բերում ենք այստեղ։

«Մենք, ներքոյ ստորագրող կառավարիչներս և ինժեներներս, որ ապրում ենք Բիբի-Հէյբաթի նաւթահանքերում և մեր երկարամեայ աշխատանքի ընթացքում միշտ մօտ ենք կանգնած եղել բանւորական դասին, յայտնում ենք մեր միանգամայն որոշ համոզումը, որ փետրվարի 6 ից մինչև 9-ը Բագւում տեղի ունեցած արիւնահեղ ջարդը հայ և Թուրք ազգաբնակութեան մէջ, ո՛չ մի կերպ չէ կարող բացատրվել ազգայնական թշնամութեամբ, որի վրա ընդունված է բարդել ամեն այսպիսի դէպքեր։ Տարիների ընթացքում դիտելով հայերի և Թուրքերի համերաշխ և հաշտ աշխատանքը, մենք հաստատում ենք, որ ո՛չ մի բացառիկ անախորժութիւն նրանց մէջ չը կայ և որ պատահական ընդհարումները նրանց մէջ լինում են, երևի, նոյնպէս յաճախ, ինչպէս և ուրիշ շատ ազգութիւնների մէջ։

Բագուի փողոցների չորս օրվայ անընդհատ կոտորածը, որը ծագել էր պատահական մի առիթից, աճեց և հասաւ զարհուրելի աղէտի, անկասկած, շնորհիւ արտաքին ազդեցութեան։

Չորս օրվայ ընթացքում, զօրքի ու ոստիկանութեան աչքերի առջև տեղի էին ունենում բացարձակ սպանութիւններ, կողոպուտներ և հրդեհումներ։ Արիւնհեղութիւնը կանգնեցնելու ոչ մի փորձ չարեցին իշխանութիւնները, իրանց անզօրութիւնը բացատրելով զինւորական ոյժերի քչութեամբ։

Մենք կարծում ենք, որ միայն բազմակողմանի, դրօրնքաց քննութիւնը և նոյնպէս դրօրնքաց դատարանը կարող է խաղաղացնել հասարակական գրգռված կարծիքը և մենք, որոնց հաւատացել են հանքային և գործարանական ահագին գոյք և հազարաւոր բանւորներ իրանց ընտանիքներով, ինչպէս նաև իբրև ռուս քաղաքացիներ, պահանջում ենք բացարձակ և դրօրնքաց քննութիւն և դատաստան, ամենախիստ պատիժ այն անձանց, որոնց կողմից թոյլատրված է եղել արիւնահեղ կոտորածը։

Յիշեցնում ենք, որ կոտորածը դադարեցրվեց միայն չորրորդ օրը բացառապէս յայտնի քաղաքացիների, հայ, ռուս և Թուրք հոգևորականութեան ներկայացուցիչների հանդիսաւոր ընթացքով՝ Բագուի փողոցներում։

Մենք համոզված ենք, որ այդ հանդիսաւոր ընթացքը շատ հեշտութեամբ կարելի էր սարքել ամսի 7-ին, կոտորածի հետևեալ օրը։

Այս զեկուցումից յետոյ, որը ընդունվեց որոտալից ծափահարութիւններով, ժողովի նախագահը թոյլ չը տուեց վիճաբանութիւններ և կարծիքներ, այլ կէս ժամով նիստը ընդհատեց՝ համապատասխան վճիռ կայացնելու համար։

Երկրորդ անգամ նիստը բանալուց յետոյ խորհրդի նախագահ պ. Գ. Ղուկասեանը, ցնցված աղէտալի դէպքերի տպաւորութիւնից, մի քանի խօսքերով դիմեց ժողովականներին արիւնահեղ անցքերի մասին, խնդրելով, ժողովից 100,000 ր. յատկացնել թշուառացածներին օգնութիւն հասցնելու՝ առանց ազգութեան և դաւանանքի խտրութեան։

Ապա ժողովը ընդունեց կազմած վճիռը, որով բողոքվում է արիւնահեղ դէպքերի վատ մեղաւորների դէմ և խնդրվում է անաչառ քննութիւն և դատաստան՝ նաւթարդիւնաբերողների և մամուլի ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ։

Նորից դահլիճը թնդաց ծափահարութիւններով, որից յետոյ նախագահ Ռուգեվիչը նաւթարդիւնաբերողների XX համագումար ժողովը փակված համարելով՝ հեռացաւ, իսկ մնացած հազարաւոր բազմութիւնը նախագահ ընտրելով երդուեալ հաւատարմատար Անդրօնիկօվին, սարքեց մի հիանալի և օրինաւոր հաղուագիւտ բանկէտ՝ ամենալաւ մարդկանց ամենահրաշալի ճառերով։

Ռ. Յովհաննիսեան

ԲԱԼԱԽԱՆՈՒՄ ՌԱՄԱՆԻ ԳԻՒՂԻ ՄՕՏ ԿՈՏՈՐԱԾԸ

Բալախանին էլ վերջապէս ենթարկվեց Բա-

գուի ընդհարումների և կոտորածների հոտանքին։

Երեք օր էր, ինչ լուրեր էին պտտվում թէ իբրև՝ Սաբունչի և Բալախանի մասերում կոտորած կայ. բայց դա մեզ համար ինչպէս աասծ՝ թէ սարսափելի և թէ խորթ էր թվում։

Ամսիս 9-ին, երբ բոլորս էլ լարված դրութեան մէջ էինք, ռամանցի Թուրքերը մեզ մօտ եկան և սկսեցին մեզ բարևել և մի քանի բարեկամական խօսք շռայլել՝ որ իբրև քաղաքում հաշտութիւն են կայացրել։ Մենք չէինք հաւատում, բայց երբ ուրիշներից էլ տեղեկութիւն հաւաքեցինք՝ տեսանք որ, ճշմարիտ հաշտութիւն կայացրված էր։

Միւս օրը՝ փետրվարի 10-ին սկսվեց ամենօրեայ գործը և բոլորն էլ կանգնեցին իրանց գործին։

Բայց յանկարծ, ժամի ուղիղ 10-ին, երևում են երկու կառքեր, որոնք սլանում են դէպի Հին Ռամանի գիւղը. կանգնելով՝ Ասադուլլաեվ և ընկերութիւն դռան մօտ նրանք, որոնք թւով 8 էին և լաւ սպառազինված, ամբոխի խոշոր մասն հաւաքում են իրանց վրա, և սկսում են ինչ որ չարագուշակ խօսակցութիւն։ Ամբոխը սկսեց կամաց-կամաց մեծ ծաւալ ստանալ, բոլորն էլ սպառազինված։ Տասը րօպէից յետոյ, նրանք սկսեցին առաջ ընթանալ։ Երկու կառքերը առաջ էին գնում, իսկ նրանց հետևում էր սպառազինված ամբոխը. բայց կառքի մարդիկը նրանց չը գիտեմ ինչու, ձեռներով և փափախներով նըշաններ էին անում՝ իրանց չը հետևելու. բայց Թուրքերը չէին համաձայնում, այլ հետևում էին։

Մի քանի րօպէ անցած, յանկարծ մենք լըսում ենք հրացանների որոտմունքի ձայն, որ և իսկոյն գուշակում ենք չարագուշակ դէպքի գալիքը. այդպէս էլ եղաւ։ Նրանք այդտեղից վերադառնում են և իրանց ոյժը փորձում Փիթօեվ և ընկ. բանւորների վրա, որոնք հրացանաձգութիւնը լսելուց, հաւաքվում են իրանց բնակութեան տեղը։ Բաւական հեռաւորութեան վրա նրանք կրակ տալով, կամացկամաց մօտենում են և երբ տեսնում են, որ ոչինչ դիմադրութիւն չը կայ, սկսում են ներս խուժել և գնդակների պակաս թողած տեղերը լրացնում են սրերով։

Այդտեղ իրանց գազանային բարբարոսութիւնները վերջացնելուց և ամեն ինչ կողոպտելուց և թալանելուց յետոյ նրանք անցնում են քիչ վերև՝ Касп. Черномор. Неф. Торг. О-во-ի բանւորների բնակարանի վրա և յարձակվում են, որտեղ դարձեալ նոյն չը դիմադրող ոյժը տեսնելով, սկսում են անխնայ կոտորել։

Մենք տեսնում էինք քիչ-բաց պատուհանից այդ բոլորը։ Եւ թող ընթերցողը ինքը երևակայէ, թէ ինչ կը լինի մեր դրութիւնը։ Սըրտատրոփ, սրտի արագաշարժ բաբախումով, դողով, արտասուաթոր աչքերով, ենթարկված մեր ճակատագրին, սպասում էինք նրա կատարման, մի և նոյն յարձակման։

Բայց ճակատագիրը ջնջվեց։

Հրացանաձգութիւնը դադարեց։

Վերջապէս մենք պատուհանը աւելի լայն բաց արինք, այնպէս որ մի մարդ ազատ կարողանում էր տեսնել։

Ահա Փիթօեվ և ընկ.-ից մի մարդ դուրս եկաւ և դէպի մեզ դանդաղ քայլում էր։ Դա մեր բանւորն էր, որ առաւօտեան գնացել էր գրասենեակ. «Ա՜խ, ինչո՞ւ է նա դանդաղ քայլում». այդ եղաւ ամբողջ մեր մի ժամվայ լըռութեան կարգը խանգարողը։ Երևի...

Վերջապէս եկաւ նա և ծեծեց դուռը. մենք բացինք և ինչ տեսանք. ախ, Աստուած, ես նկարագրել չեմ կարող. երեսը արիւն, շորերը արիւն, մատները արիւն, կարծես թէ կարմիր ներկով լինի ներկված։

«Կոտորեցին»։

Սա եղաւ նրա առաջի խօսքը։ Խեղճը վիրաւորվել էր երեք տեղից՝ ականջից, կրծքից և մէջքից և աղաչում էր հասցնել իրան հիւանդանոց։

Բայց ո՞վ, ով կարող էր նրան տանել, երեք վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվող հիւանդանոցը։ Մենք իսկոյն վէրքերը փաթաթեցինք և պառկեցրինք հիւանդին։

Խաղաղ էր դուրսը։

Տասը րօպէ չանցած, ահա երևում են հեռուից երկու սև գագաթակիր կառքեր, որոնց ետևից գալիս էին վեց կօզակներ և մի կառք, որի մէջ գալիս էին ոստիկանապետը, իսկ դըրանց ետևից շատ ուրիշ կառքեր, որոնց մէջ աչքի էին ընկնում երկու գթութեան քոյրեր, մի ս...իտակագլուխ մօլլայ, մի վարդապետ և մի քահանայ։

Ես այս բոլորը տեսնելով, դուրս եկայ և գընացի կոտորածի տեղը. շատ եղաւ իմ զարմանքը, երբ տեսայ, որ կօզակները և մի և նոյն կառքը, յետ են դարձել և աւելի արագ գնում են, չը գիտեմ ուր։

Այդ բոլորը ինձ չը հետաքրքրեց. այլ ես ուզում էի ինչքան կարելի է շուտ մտնել կոտորածների տեղը։

Ա՜խ, Աստուած, այն ինչ տեսայ. իմ գրիչը անզօր է նկարագրել։

Սարսափելի տեսարան։

Մարդկային սպանդանոց։ Ահա իմ աչքի առաջ այն տեսարանը, որին ես ուրիշ կերպ չեմ կարող անուանել։

Եւ իմ աչքերս մթնեցին, գլուխս պտտվեց, ուզում էի ուշաթափվել, բայց ինձ զսպեցի մի կերպ։ Առաջին անգամ իմ աչքիս ընկաւ մի խեղճ, նիհար, փոքրիկ ծերունի, որին կարելի էր անուանել կենդանի կմախք. անգութները, չը նայած որ երեք գնդակ էր կըպել խեղճին, դարձեալ սկսել էին սրով կոտորել, այնպէս որ գլուխը բոլորովին զատվել էր մարմնից։

Գնդակների պակաս թողածը, լրացրել են սրերով, կոտորելով աջ ու ձախ, մի հարուածի տեղ 4—5 անգամ խփելով, այլանդակացրել էին այն խեղճ մարդկանց, որոնց ճանաչել նոյն իսկ չէր լինում։ Այո, սպանդանոց էր այդ, բայց ուրիշ տեսակի. այնպէս որ մարդ մտնելիս երբէք չէ կարող արցունքը պահել. տեսնելով մի շարք այլանդակված, արեան մէջ շաղախված մարդկանց յօշոտված դիակներ։

Ա՜խ, ես շարունակել չեմ կարող, դողում են ձեռներս, դողում է և սիրտս։

Միայն այն կասեմ, որ մենք վիրաւորներին դասաւորելով կառքերի մէջ, անցանք. В. Ч. Н. и Т-во-ի բանւորների բնակարանը. այնտեղ էլ մի և նոյն կոտորածը, մի և նոյն այլանդակ դէմքերը, մի և նոյն կողոպուտը, մի և նոյն թալանը։ Չը մոռանամ ասելու, որ շատերի հագուստներն էլ էին հանել և տարել։

Մինչ մենք զբաղված էինք՝ վարդապետը, քահանան, և մօլլան էլ հաշտութեան համար էին խօսում, և ասում էին, որ այս բոլորը չար մարդկանց խարդախ դաւադրութիւններն են, որ այսուհետև պէտք է ապրել հաշտ, եղբայրաբար, և այլն։

Նոյն օրը ժամի 3-ին մենք, այսինքն կոտորածին չենթարկվածներս մի քանի կօզակների ուղեկցութեամբ փոխվեցինք Զաբրաթ, Փիթօեվ և ընկ. վայրը որտեղ և ապրում ենք մինչև օրս։

Ռամանու կոտորածների թիւը հետևեալն է. Սպանվածներ Փիթօեվ և ընկ. 7 հայ և մի թաթար։ К. У. Н. и Т. О-во, 12 սպանված և 10 վիրաւոր, բոլոր հայ։ Ա. Ի. Մանթաշեան և ընկ. 2 սպանված և վեց վիրաւոր դարձեալ հայեր։

Ս. Իսրայէլեան

ԻՄ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՆԵՐԱԼ ՍՏԷՍՍԷԼԻ ԵՒ ՆՐԱ ԱՄՈՒՍՆՈՒ ՀԵՏ

(Նամակ Թէօդօսիայից)

Փետրվարի 10-ին

Այսօր երկրորդ և վերջին օրն էր՝ ինչ գեներալ Ստեսսէլ իր տիկնոջ հետ հանգիստ էր առնում Թէօդօսիայի «Կենտրոնական հիւրանոցում»։ Երեք ժամ նրանց մեկնելուց առաջ, այցելեցի Պորտ-Արտուրի բազմաչարչար հերոսներին։ Հիւրանոցի դուռը բացվելուն պէս, դիմաւորեց ինձ մի հսկայ՝ սպիտակ խաչը կրծքին. դա Ստեսսէլն էր, թէև բաւական արտայայտիչ, բայց և տխրամած հայեացքով։

Օրհնելով նրա ողջ և առողջ գալուստը, յայտնեցի իմ կատարեալ ուրախութիւնս և բազդաւորութիւնս Ռուսաստանի անվեհեր զօրականի հետ տեսակցելուս համար։

Փոխադարձ յարգանքների և խորին շնորհակալութեան արտայայտութիւնից յետոյ, գեներալ Ստեսսել ծանօթացրեց ինձ իր կենակցի հետ, որին ես օրհնեցի. գալուստը շնորհաւորելուց յետոյ՝ մենք նստեցինք։ Ես խնդրեցի տիկին Ստեսսէլի կարծիքը ճապօնական զօրքի կազմի և զինւորի անհատական արժէքի մասին։ Տիկնոջ կարծիքը ճապօնական թէ զօրքի և թէ զինւորի անհատական էութեան նկատմամբ շատ ու շատ նպաստաւոր էր, իբրև հայրենիքի պաշտպանների և Միկադօյի երկրպագուների։ Բայց գթասրտութեան կողմից դէպի վիրաւորները և գերիները, ճապօնացի զինւորը անգութ է, անխնայ է և սոսկալի։ Իմ այն հարցին, թէ վերջերս ինչպէ՞ս էին վերաբերվում դէպի ձեզ ճապօնացիք, տիկինը յայտնեց, որ շատ լաւ։ Մասնաւոր խօսակցութիւնից յետոյ ես խընդրեցի տիկնոջ կարծիքը պատերազմի դադարման կամ հաշտութեան մասին, սակայն տիկինը բացարձակ մերժեց այդ՝ աւելացնելով, որ. «Քանի դեռ մենք չենք տարել զգալի մի յաղթութիւն, հաշտութիւն այդ դէպքում չէ կարող լինել»։

Քսան րօպէից յետոյ՝ Ստեսսէլ ամուսիններին բարի երթ մաղթելով՝ բաժանվեցինք։

Ն. քահ. Հերթեցեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս փետրվարի 16-ին

Սոսկում է մարդ, երբ երևակայում է Բագուի զարհուրելի աղէտը։ Ցանկանալով գոնէ նիւթականապէս փոքր ինչ օգնութիւն ցոյց տալու գազանութիւնների զոհ գնացած չարաբաղդ ընտանիքներին ու որբերին, ուղարկում ենք խմբագրութեանդ 63 րուբլի 35 կոպէկ, խնդրելով յատկացնել, առանց խտրութեան դաւանութիւնների, վիրավածներին։

Նուիրատուներն են, Իսրաէլ Մ. Գօրելաշվիլի (հրէայ) 4 րուբլի, Ա. Ի. Ղարիբեան, Ի. Մ. Շալամօվ, Արուսեակ Սէյլանեան 3-ական ր., Գ. Մ. Աուշտրեան, Մահմէդ-Ալի Ալիեվ, Ա. Խիթարեան 2-ական ր., Աղա Ղարիբեան, Մ. Սիրունեան, Ս. Տէր-Ակոբեան, Ս. Սահակեան, Ա. Սարգսեան, Իօսէֆ Իվանէշվիլի, Գ. Ա. Լազարեվ, Դ. Դ. Ջումուխաձէ, Ա. Ե. Գունդիեվ, Գ. Դ. Ջումուխաձէ, Ա. Ս. Խարատաշվիլի, Դ. Կավալեան, Վ. Ճերմակեան, Ս. Օդինեանց, Րիզաեվ, Մէհտի-Կուլի Իբրահիմօվ, Ֆատալի Սադղով, Մարդանով, Սէյիդ-Ահմէդ Մուստաֆա-օղլի, Կաֆար Մանաֆօվ, Ս. Ղիասեան, Վարդան, Ս. Անտոնեան, Ղ. Լախշեանց, Ա. Շահպարոնեանց, Ա. Գրիգորեան, Ոֆ, 1-ական ր., Յ. Կամարեան, Ա. Աւետիքեան, Վ. Բախշինեան, Ա. Մ. Չիլինգարեան, Բ. Գվարեան, Կ. Արօնշիձէ, Բիօրակչեան, Ս. Աւիզօ, Ի. Սուբխանգուլօվ, Գ. Յարութիւնեան, Տապտապեան, Աղբաշօվ, Մարինգօ Չէյփ, Փարսադանեան, Մահմէդէմին Ամինտաեվ, Գ. Փադարեան, Ս. Կէզերաշվիլի (հրէայ), Շալօմ Նազիաշվիլի (հրէայ) Իսրաիլ Աբիաթխանօվ (հրէայ), Մօրդէխ Գօրելաշվիլի (հրէայ), Մ. Մ. Արօ Օճօրաշվիլի (հրէայ), 50-ական կոպէկ, Ս. Աբրամ, Գուչչեանց, Մէլիք-Ալահվերդօվ 40-ական կոպէկ, Զ. Միրաքօվ, Ա. Զուլիեվ 30-ական կ., Էֆրէմ Լ. Բօխարաշվիլի 25 կ., Նատալիա Տէր-Աբրահամեան, Մէխտիեվ, Իօսէֆ Խանօնաշվիլի (հրէայ), Վարդօ Բախանաշվիլի (հրէայ) 20-ական կ., Ա. Զալաբեան, Բինիաշվիլի (հրէայ)—15-ական կ., Շինգելիա և Աբուլաձէ 10-ական կոպէկ։

Ի դիմաց նուիրողների՝ Լասսօ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այսօր, փետրվարի 18-ին Վեհափառ Կաթողիկոսը մեկնելու է Էջմիածին։

—

Կովկասի կառավարչապետի պաշտօնակատարը պաշտօնական թղթով հաղորդել է Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին, որ իր կողմից արգելք չը կայ առաջարկած 3 վարդապետներին պաշտօնի նշանակելու դէմ։ Իսկ նշանակվածները հետևեալներն են. Խօսրով վարդապետ Փիլթակեանցը—Հին-Նախիջևան, Կիւրեղ վարդապետ Կիւրեղեանը—Ալէքսանդրօպօլ և Մամբրէ վարդապետ Մելիք Ադամեանց—Կարս։

—

Թիֆլիսի թեմի առաջնորդը հրամայել է այս ամսի 13 և 14 ին հոգեհանգիստների ժամանակ մահմեդական հոգևորականների կողմից արտասանված քարոզները թարգմանել տալ և ուղարկել իր թեմի զանազան մասերը. մտածվում է նոյն թարգմանութիւններն ուղարկել և Թաւրիզ ու Պարսկաստանի այլ հայաբնակ մասերը։—Անդրկովկասի մուֆտի Գաիբօվը բոլոր ղաղիներին և ծխական մօլլաներին ուղարկել է շրջաբերական, հրամայելով նրանց քարոյապէս ազդել մահմեդականների վրա, որպէս զի այլ ևս այդպիսի եղբայրասպան երևոյթներ տեղի չունենան։

—

«Кавказъ» պաշտօնական լրագիրն ստացել է Բագուից հետևեալ հեռագիրը փետրվարի 16-ից. «Երէկ գեներալ Ամիլախվարի այցելեց դուման, բացատրեց իր վրա դրված խաղաղարար պարտականութիւնը. այդ բացատրութիւնն, ըստ երևոյթին, հանգստացրեց դեռ յուզվող հայերին։ Իումայի նիստը յետաձգվեց ժողովրդի ահագին բազմութիւն հաւաքված լինելու և շէնքի վնասելու երկիւղից. Նիստը նշանակված է ուրբաթ օրը՝ կլուբի շէնքում։ Ուպրավան յատկացրեց վնասվածներին 15,000 ր., առանց ազգութեան խտրութեան. փախստականները վերադառնում են։ Այսօր մահմեդականների նախաձեռնութեամբ կլուբում բազմամարդ ժողով եղաւ՝ հայերի և թուրքերի մէջ փոխադարձ սերտ յարաբերութիւններ հաստատելու։—Գողութիւնների առաջն առնելու համար, յատուկ յանձնաժողովը որոշեց շարունակել մինչև յունվարի 28-ը արգելքը տանից դուրս գալու երեկոյեան ժամը 8-ից յետոյ։ Շամախու թաղում մի տնատէր, ապահովագրված տան գինն ստանալու համար, կրակ գցեց իր տունը, որից և մեծ շփոթութիւն առաջացաւ։—Այս րօպէիս վերադարձայ քաղաքը շրջելուց։ Շամախու թաղում Լալայեանի տունը դեռ մխում է։ Տների պատերին դեռ պահպանված են բնակիչների ինչ ազգութեան պատկանելու համար դրված նշանները։—Սպանվածների ճիշդ թիւը դեռ ստուգապէս չէ կարելի որոշել։ Անկարգութիւնների ժամանակ ահագին թւով մահմեդականներ հաւաքում էին դիակները և տանում գիւղերը կամ թաղում բակերում։ Կողոպտված են 50-ից աւելի մագազիններ և խանութներ։ Պաշտպան զօրքերի հրամանատար նշանակված է գեներալ Րիլսկին։ Քաղաքը բաժանված է մասերի, որ պաշտպանվում են զօրքերով ցերեկ-գիշեր։ Մահմեդական ազգաբնակութիւնը զօրքերին և իշխանութեանը վերաբերվում է հաւատով»։

—

«Бак. Изв.» լրագրում կարդում ենք. «Բագուի փոխ-նահանգապետը փետրվարի 13-ին գրած №2934 գրութիւնով տեղեկացրեց «Бак. Изв.»-ի խմբագրին, որ «Արիւնոտ օրեր» և «Ո՞րտեղ է պատճառը» վերնագրով յօդուածները պ. նահանգապետը թոյլ չէ տուել տպագրելու, և որ բոլոր յօդուածներն ու նկատողութիւնները, որ յատկացված են «Бак. Изв.»-ում տպագրվելու, նախ քան ցենզօրին ուղարկելը, պէտք է ուղարկել նորին-պայծառափայլութեան պ. նահանգապետին թոյլտուութեան համար»։

—

Բաթումում Շմաեվսկու տպարանը և քաղաքային ուպրավան տպագրել են բազմաթիւ օրինակներ Անանիա եպիսկոպոսի, Շէյխ-ուլ-Իսլամի, Անդրկովկասի մուֆտիի և Բագուի քաղաքագլուխ Իբեցկու ուղարկած հանգստացնող և եղբայրութիւն քարոզող հեռագիրը և տարածում ժողովրդի մէջ թէ ռուսերէն և թէ տեղական բոլոր լեզուներով։

—

Բագուից հեռագրում է Օրէստ Սեմինը «Н. О.» լրագրին, փետրվարի 16-ին. «Թուրքերի և հայերի վերջին բանկէտում մասնակցում էին 3,000-ի չափ մարդ։ Հաստատվեց թշնամութեան բացակայութիւնը։ Յայտնվեց յանդիմանութիւն Բագուի քաղաքագլուխ Իրեցկուն անմասն մնալու համար, Վերմիշեվին—երախտագիտութիւն, Նօվիկօվին—ցաւակցութիւն, որ այստեղ չէ։»

—

Բագուի ոստիկանապետը մի ընդարձակ նամակ է ուղարկել «Касп.» և «Бак. Изв.» լրագիրներին, որով հերքում է քաղաքում և լրագրութեան մէջ իր վրա բարդած մեղադրանքը, որի էութիւնը հետևեալն է. ոստիկանութիւնը ոչ մի ջանք չէ գործ դրել թշուառ ու արիւնալի դէպքերի առաջն առնելու համար։—«Бак. Изв.» լրագիրն այդ նամակն առաջ բերելով, ծանօթութիւն է դնում, որ «խմբագրութիւնից անկախ պատճառով» չէ կարող պատասխանել այդ նամակին։

—

Բագուի աղէտի զոհերի օգտին ստացանք. 1) Սօֆիա Տէր-Աստուրեանից 50 րուբլի, 2) Տիգ. Գոյումեանից հանգուցեալ Յակոբ Արամեան կալուածատէր յանձնաժողովին յանձնելու համար 10 ր., 3) Մ. Լալայեանից 3 ր. 4) «Գուտտենբերգ» գրախանութից 3 ր.։ Ընդամենը նախկին ստացածների հետ միասին 2139 րուբլի 75 կոպէկ։

—

Ախալցխայում հոգեհանգիստ է կատարվել Բագուի դէպքերի զոհերի համար։

—

Թիֆլիսի համքարների գլխաւորներն իրանց համքարներում նուիրատւութիւններ են հաւաքում Բագուի աղէտին զոհ գնացածների ընտանիքների օգտին։

—

Զ.րեգշաբթի, փետրվարի, 16 ին, ինչպէս հաղորդում է «Ցնօբիս-Փուրցէլի» լրագիրը՝ մի յատուկ պատգամաւորութիւն ներկայացաւ Կովկասի կառավարչապետի պաշտօնակատարին և կառավարչապետի դիւանատան դիրեկտոր Տրօֆիմօվին։ Պատգամաւորութիւնը խնդրեց յետ դարձնել այն զօրքը, որը Գուրիա է ուղարկված։ Պատգամաւորութիւնը այդ խնդրի պատասխանը կը ստանայ այսօր»։

—

Նոյն լրագիրը հաղորդում է, որ գեներալ Ալիխանօվ-Ավարսկու հրամանատարութեամբ

Օզուրգէթի գաւառն ուղարկվեցին մի քանի հազար զօրքեր, արտիլէրիա և պատերազմական հիւանդանոց։

—

Որպէս Նատանէբիից հաղորդում են «Ցնօբիս-Փուրցելի» լրագրին, այնտեղ իջել են գրէնադէրների արտիլէրիական մի զօրաբաժին, 3 օֆիցէր, հարիւրի չափ ձիաւորներ և երկու թնդանօթ։ Նոյն տեղն է գնացել ելիսաւետպօլեան գնդի վեց վաշտ։ Փետրվարի 15-ին գնացել է այնտեղ էլի պլաստունեան գունդը։

—

Որպէս Զուգդիդից գրում են «Ցնօբիս-Փուրցելի» լրագրին, փետրվարի 15-ին այնտեղ անկարգութիւններ են տեղի ունեցել։ Այդ պատճառով երկու հարիւրի չափ կազակներ են գնացել Զուգդիդ։

—

«Ցնօբիս-Փուրցելի» լրագիրը հաղորդում է, որ յունվարի վերջին Թւերին Թէլավի գաւառի մի քանի գիւղերի գիւղացիներ, մօտաւորապէս 200—300 մարդ, մտել են տեղական կալուածատէրերի, ի միջի այլոց իշխան Ն. Գ. Ճաւճավաձէի անտառը և սկսել են ծառերը կտրատել։ Թէլաւի գաւառապետը օգնական զօրք է խնդրել նահանգապետից՝ ժողովուրդը խաղաղացնելու համար։ Նահանգապետը գիւղացիներին հանգստացնելու գործը յանձնել է Թիֆլիսի գաւառապետ իշխան Ջանդիէրիին, որը այժմ Կախէթումն է։

—

«Ցնօբիս Փուրցելի» լրագրին վրաց տպարանի բանւորները ուղղել են հետևեալ նամակը. «Պարոն խմբագիր. խոնարհաբար խնդրում ենք ձեր յարգելի լրագրի միջոցով յայտնել մեր ցաւակցութիւնը Բագւում պատահած աղէտի պատճառով։ Թիֆլիսում համարեա ամենքից շուտ մենք իմացանք այդ սարսափելի և մի և նոյն ժամանակ կասկածելի լուրը. մեր գրաշարներիս ձեռքերը համարեա թուլանում էին այս սարսափելի բառերը շարելիս. մեր տխրութեանը չափ ու սահման չը կար։ Մտածում էինք, մի՞թէ այս բոլորը ճիշդ է և եթէ ճիշդ է, մի՞թէ մենք այս տեսակ հեռագիրների և նամակների շարելուն էինք սպասում։ Այն էլ երբ, այսօր, այժմ, երբ մեր արեան ամեն մի կաթիլը անգնահատելի է։ Մի՞թէ ներկայումս այդպէս իզուր և բոլորովին անօգուտ պէտք է թափվի մեր արիւնը։ Հազարաւոր դիակներ փողոցում ընկած լինեն և ինչի՞, ու՞մ համար։ Թափվեց այն եղբայրների արիւնը, որոնք մինչև այսօր իրար վիրաւորանք չեն հասցրել։ Ուրեմն, ի՞նչը խառնակութիւն գցեց ժողովրդի մէջ, ի՞նչն էր պատճառը։ Մի՞թէ իսկապէս մի մարդու մահը։ Դա անհաւատալի է... Մի՞թէ մեր հարեան Թուրքերը իրանք չեն հեռացրել անպատիժ, վնասակար և չար անհատներին։ Սրանով վերջացնում ենք մեր նամակը, որովհետև գիտենք, որ տեղը մեզ թոյլ չի տայ, որ ինչ ցանկանում ենք և գիտենք—նկարագրենք... Համբերութիւն, եղբայրներ և ընկերներ, ապագան ցոյց կը տայ որ չենք սխալվել։ Այս նամակի հետ ուղարկում ենք 34 ր. 60 կ., որ հաւաքել ենք մեր միջից Բագուի հազարաւոր դժբաղդացած ընտանիքների և մեր վիրաւորված եղբայրներին օգնելու համար»։

—

Մեզ հաղորդում են հաստատ աղբիւրից, որ Ատրպատականի առաջնորդի ընտրութեան հարցը ստացաւ նպատակայարմար լուծումն։ Վեհափառ Կաթողիկոսը, ի նկատի ունենալով, որ այսպիսի մի ժամանակ անհրաժեշտ է Թաւրիզում առաջնորդի ներկայութիւնը, ի նկատի ունենալով, որ առաջնորդի ընտրութեան հարցը ձգձգվեց այն պատճառով, որ թէ նախկին առաջնորդական փոխանորդ Մագսուտեան վարդապետը, թէ մանաւանդ ներկայ առաջնորդական փոխանորդ Մաշտոց վարդապետ Փափազեանը անկարող գտնվեցին ըմբռնել հայրապետական կոնդակի միտքը և արագացնել առաջնորդի ընտրութիւնը, բացի դրանից գտնելով Փափազեան վարդապետին անհամապատասխան իր կոչման, առանձին կոնդակով ուղարկեց Թաւրիզ Մատթէոս վարդապետ Մատթէոսեանին հետևեալ պարտաւորութիւնները դնելով նրա վրա. 1) հեռացնել Թաւրիզից վերոյիշեալ երկու վարդապետներին իրանց յաջորդութեան տեղերը. Սալմաստ և Ղարադաղ, 2) գումարել պատգամաւորական ժողով իր նախագահութեամբ և ընտրել տալ Ատրպատականի թեմի համար առաջնորդ։ Պէտք է յուսալ, որ թէ Մատթէոս վարդապետը և թէ պատգամաւորական ժողովը կը հասկանան ներկայ պատմական րոպէի կարևորութիւնը, որ առաջացել է Բագուի սոսկալի աղէտի պատճառով, և ամեն ջանք գործ կը դնեն ընտրել Ատրպատականի թեմի համար մի արժանաւոր առաջնորդ։ Մեր կարծիքը թեկնածուի մասին արդէն յայտնել ենք։

—

Ստացանք պ. Սողոմոնեանի ֆօտօտիպիայի արտադրած երկու պատկերները։ Դրանք ներկայացնում են փետրվարի 13 և 14 ին Թիֆլիսի Վանքի բակում տեղի ունեցած երկու հսկայական հոգեհանգիստները։

—

Ստացանք Թիֆլիսի Էջմիածնեցոց Ս. Գէորգ եկեղեցու 1904 թւի ել և մուտքի հաշիւը։ Մուտք եղել է 1534 ր. 44½ կ., ելք 1261 ր. 06½ կ.։

—

ԹԵԼԱՒԻՑ մեզ գրում են. «Երէկ, ամսիս 14-ին, Թելաւի մայր եկեղեցում պատարագից յետոյ, խուռն բազմութեան ներկայութեամբ կատարվեց հոգեհանգիստ Բագուի աղէտի առիթով։ Ներկայ էր քաղաքագլուխը իր ամբողջ կազմով։ Անմեղ զոհերի յիշատակը յարգելու եկել էր և վրաց ամբողջ ինտելիգենցիան։ Եկեղեցում ասեղ գցելու տեղ չը կար։ Աբէլ աւագ քահանան մի քարոզ խօսեց վրացերէն, բացատրելով թէ հոգեհանգստի նպատակը և թէ համերաշխութեան անհրաժեշտութիւնը։ Այնուհետև առաջարկեց կազմել մի մասնաժողով նուիրատուութիւններ հաւաքելու. խօսեց և գործակալը։ Այդ տխուր հանդէսը վերջացաւ սուգով։ Բոլոր խանութները առաւօտից մինչև ժամի 12-ը փակ էին»։

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են. «Այսօր, ամսիս 14-ին, պատարագից յետոյ հոգեհանգիստ կատարվեց ժողովրդեան հոծ բազմութեան ներկայութեամբ Բագւում նահատակված անմեղ և անզէն զոհերի համար։ Հայր Քաջազնունին երկու խօսքով բացատրեց Թուրքերի զազրելի, տմարդի արարմունքները։ Քաղաքիս բոլոր կրպակները փակ էին։ Հոգեհանգստից յետոյ մի մասնաւոր հեռագիր ուղարկվեց Բագու ինժեներ Յովհաննէս Քաջազնունուն այդ տխրալի դէպքերի առիթով։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

16 փետրվարի։

ՏՕԿԻՕ։ Գործող բանակի ճակատից ստացված պաշտօնական հեռագիրը ասում է, որ փետրվարի 13-ին ռուսները բացին հրացանային կրակ գլխաւոր ճանապարհից դէպի արևմուտք։ Փետրվարի լոյս 14-ի գիշերը ռուսական հետևակ զօրքը չորս կէտերի վրա թոյլ յարձակումներ գործեց, որոնք յետ մղվեցին։ Եապօնական ձախ թևի դէմ ռուսները շարունակում էին արտիլէրիական կրակ ընդհատումներով։ Ռուսները փորում են խրամատներ։—Պարլամենտը փակելու վերաբերեալ հրովարտակի մէջ միկադօն շատ սրտագին խօսքերով իր գոհունակութիւնն է յայտնում ազգային երկու ժողովների ներդաշնակ գործողութիւնների առիթով։—Չը նայելով շարունակվող պատերազմական գործողութիւններին, եապօնական զօրքերը չեն վնասվում սառնամանիքներից։

ԵՕԿՕՀԱՄԱ, 14 փետրվարի։ Եղանակը Մանջուրիայում փոխվում է։ Սկսվեց հալոցքը։ Ասում են, որ խունխուզները կտրել են ռուսական բանակի հաղորդակցութիւնը Մուկդէնից դէպի հիւսիս, քանդելով երկաթուղու գիծը մի քանի վերստ տարածութեամբ և կամուրջը։ Եապօնացիները հաշւում են, որ վերաշինելու համար կը պահանջվի երկու շաբաթ։

ՏՕԿԻՕ։ Ցինխէնչէնի մօտ եղած կռւից յետոյ ռուսները յետ քաշվեցին դէպի Զուպունտայ գիւղը, ուր այժմ սարքում են պաշտպանողական յարմարութիւններ և կենտրոնանում են։ Շատ մեծ աջողութիւն ունեն եապօնացիների գործողութիւնները։ Փետրվարի 10-ին նրանց ձախ թևը արշաւել սկսեց հարաւ-արևմուտքից, իսկ աջը—արևելքից։ Ռուսները յետ մղվեցին դէպի հիւսիս. եապօնացիները գրաւել են մի քանի նշանաւոր դիրքեր։ Ռուսների կորուստներն են—2000 մարդ։ Մի այլ զեկուցման համաձայն, կռիւը տեղի ունեցաւ նմանապէս 30 մղոն դէպի հիւսիս Սօքացզիից։ Ռուսական դիրքերը վերցված են։ Ցերեկով ստացած մանրամասնութիւնների համաձայն, եապօնացիների ձեռքն ընկան 200 հրացան, 100,000 փամփուշտ, քարտէզներ և տելեֆօնային գործիքներ, գերի են վերցրված 24 ռուսներ։

ԼՕՆԴՕՆ։ Յուսալի աղբիւրից ստացված են տեղեկութիւններ Մակեդօնիայում տեղի ունեցած կոտորածի մասին, Կուկլիշում, Ստրումիցայի մօտ։ Փետրվարի 3-ին այդ գիւղում երևան հանվեց 12 բուլգարների ներկայութիւնը։ Զօրքերի և ժանդարմների մտնելու ժամանակ վերջիններից մէկը սպանվեց այն տնից, ուր թագնված էին հրոսակները։ Միւսները վիրաւորվեցին. 12 չէտնիկներին աջողվեց անվնաս փախչել. ապա այդ 130 տնից բաղկացած գիւղի հետ այնպէս վարվեցին, ինչպէս անցեալ տարի Մօնաստիրի վիլայէթում. տները կողոպտեցին և այրեցին։ Մինչև երեկոյ, փետրվարի 6-ին գտան 36 տղամարդկանց և մի աղջկայ դիակ։ 70 կանայք յայտնեցին, որ նրանք ենթարկվեցին բռնաբարութեան։

ՄԱՐՍԷԼ։ Եապօնական նաւագնաց ընկերութիւնը վերսկսում է երթևեկութիւն դէպի Անտվերպէն անգլիական բեռների համար։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պաշտօնական։ Գեներալ-ադիւտանտ Կուրօպատկինի հեռագիրները Նորին Կայսերական Մեծութեան Անունով. 1) 1905 թւի փետրվարի 14-ից. «Մեր զօրաբաժնի դէմ Բէնպուզա գիւղի մօտ հակառակորդը այսօր արշաւում էր ճակատից, բայց մեր առաջապահ զօրքը կանգնեցրեց նրան։ Եապօնացիները իրանց գլխաւոր ոյժերով յամառութեամբ յարձակում գործեցին մեր դիրքերի վրա Գաօտուլինի մօտ, բայց յետ մղվեցին։ Նոյնպէս յետ մղվեցին հակառակորդի յարձակումները Բէյգալինգօուեան լեռնանցքի վրա։ Մեր դիրքերի ամբողջ ճակատի վրա փետրվարի 14 ին գիշերը կամաւորները անհանգիստ էին անում հակառակորդին, այնպէս որ, ներս խուժելով Բաօտայցզի գիւղը մի քանի հարիւր քայլ Սանդէպուից դէպի արևմուտք, մեծ իրարանցում գցեցին այնտեղ, նետելով ձեռքի ռումբեր և առաջացրին զօրեղ, բայց անկարգ կրակ։ Սանդէպուից երեկոյեան 10 ժամին այսօր զեկուցում ստացվեց, որ մեր կամաւորները կռիւ մղելով, տիրեցին երկաթուղիական կամուրջի գլխին Շախէի վրայով. այդ ժամանակ գրաւվեց խրամատային գործիքների մեծ քանակութիւն և կտրատվեցին շատ հաղորդիչներ դէպի ֆուգասները։ Վերոգրեալի մասին ամենահպատակօրէն զեկուցանում եմ Ձեր Կայսերական Մեծութեանը»։ 2) 1905 թւի փետրվարի 15-ից. «Երէկ երեկոյեան 9 ժամից ստացված զեկուցման համաձայն, մեր առաջապահ զօրքը Կուդեազի գիւղի մօտ կէս օրից յամառ կռիւ էր մղում և իր ձեռքում պահեց գրաւած դիրքը։ Գաօտուլինեան դիրքը նոյնպէս մենք պահեցինք։ Վերոգրեալի մասին ամենահպատակօրէն զեկուցանում եմ Ձեր Կայսերական Մեծութեանը։»

ԼՕՆԴՕՆ։ Երկրագործութեան մինիստրը ճառ արտասանեց, որի մէջ ասեց. «Հուլլեան յանձնաժողովի վճիռը վերականգնեց այն սկզբունքը, որ միջնորդութիւնը աւելի լաւ է պատերազմից։ Այդ դէպքը գնահատելի օրինակ կը ծառայէ ապագայի համար»։—Համայնքների ժողով։ Շաքարային պայմանագրի վերաբերմամբ երկու օրվայ վիճաբանութիւններից յետոյ քուէարկութեան ենթարկվեց դիմադրութեան կողմից առաջարկված որոշումը, որի մէջ կառավարութիւնից պահանջում էին հրաժարվել պայմանագրից։ Որոշումը մերժվեց։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 15 փետրվարի։ Շարունակվում է զէնքի, ձիերի և ռազմամթերքների ուղարկումը Մակեդօնիա և Ադրիանօպոլի վիլայէթը։ Գերմանիան համաձայնվեց, որ մաքսահարկերը մեծացնվեն. յոյս ունեն, որ ուրիշ պետութիւններն ևս կը միանան նրա հետ։

ՀԱՄԲՈՒՐԳ, 16 փետրվարի։ Երեկոյեան նոր օժանդակ զօրքեր են ուղարկված հարաւ-արևմտեան Աֆրիկա, բաղկացած 45 օֆիցէրից և 500 զինուորից։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 16 փետրվարի։ Գեներալ Ստեսսէլին արված դիմաւորութիւնը։ Առաւօտվանից ամբոխը խռնված էր Պօրտ-Արտուրի պաշտպանին ողջունելու։ Կայարանը լցված էր։ Դիմաւորողների մէջն էին զինուորական մինիստրը, գեներալ-լէյտենանտ Վեաչէսլավին և ուրիշ բարձրաստիճան անձեր։ Գնացքը կանգնեց և դուրս եկաւ գեներալ Ստեսսէլն իր կնոջ հետ։ Շտալմայստր Սալոմոնը Ստեսսէլի կնոջը ներկայացրեց մի ծաղկեփունջ և ողջունեց գեներալին պօրտ-արտուրեան կօմիտէտի կողմից։ Յետոյ ողջունեցին զինուորական մինիստրը և գեներալ Ֆլօրօվը։ Գեներալ Բօգդանովիչը ողջունեց մի կարճ ճառով։—Գեներալ Ստեսսէլն իբր պատասխան՝ շնորհակալութիւն արեց և յայտնեց, որ Ռուսաստանը միշտ հաւատարիմ է եղել Թագաւոր Կայսրին և կը մնայ։ Հաւաքված ահագին ամբոխը ոգևորված ողջունեց գեներալին։ Ստեսսէլը գընում էր բաց կառքով՝ իր կնոջ և իշխան Վեազեմսկու հետ։ «Շնորհակալ եմ» և «ուրա» թնդացին օդում։ Ստեսսէլը գնաց Ֆօնտանկա № 18 տունը, ուր և բնակվելու է։

ՏՕԿԻՕ, 14 փետրվարի։ Հաստատում են, որ Վլադիվօստօկեան նաւահանգստի ամրոցները աւարտված են։ Բերդապահ զօրքը հաշւում են 40,000։ Բոլոր կանայքը և երեխաները ուղարկված են երկրի ներսը։ Ուտեստի պաշարների գները բարձրացան։ «Ռօսսիա» կրէյսէրը յաճախ դուրս է գալիս։ «Գրօմօբօյ» և «Բօգատիր» չեն կարկատված։ Մնացած եօթ ականանաւերից երեքը ոչնչացրված են սառուցի մէջ, աշխատում են երկու սառցահատներ։ Նաւահանգստում կանգնած են ութ առևտրական նաւեր։

ԼՕՆԴՕՆ, 16 փետրվարի։ Իրլանդական յայտնի հայրենասէր Դէվիտ, որը նորերս վերադարձել է Ռուսաստանից, փող ուղարկելով ռուսական բանւորներին օգնող կօմիտէտին, գրում է. «Ես աւելի կը նուիրէի, եթէ հաւատացած լինէի, որ ձեր ջանքերը յիրաւի կօգնեն ռուս բանւորներին։ Մանրամասն հետազօտելով նորերս տեղի ունեցած անկարգութիւնները Պետերբուրգում, Մօսկվայում, Հէլսինգֆօրսում, ես վախենում եմ, որ անգլիական օգնութիւնը աւելի վնաս չը հասցնէ բանւորների գործին Ռուսաստանում, քան օգուտ։ Ձեզ եմ հարցնում, ուրիշ ի՞նչ եզրակացութիւն կարող է անել Ռուսաստանը մամուլի դրդումներից դէպի ապստամբութիւն քան այն, որի վրա դուք գանգատվում էք, այն է, որ Անգլիան նուիրված փողերով աջակցութիւն է ցոյց տալիս անկարգութիւններին։» Վերջում Դէվիտ հարցնում է. ի՞նչ զգացմունքներ կը յարուցվէին Անգլիայում եթէ Ռուսաստանը աջակցութիւն ցոյց տար անգլիական գործադուլներին տրանսվաալեան պատերազմի ժամանակ։

ՄՕՍԿՎԱ, 16 փետրվարի։ Նահանգական զեմստվօի ժողովը միջնորդել է, որ 900,000 ր. տրվի առանց յետ պահանջելու՝ պահեստազօրքերի ընտանիքներին բաժանելու համար։ Այդ վճիռը կայացնելու պատճառն այն է, որ երևաց որ այն նահանգները, որոնք ամենից շատ ծանրաբեռնված են հարկերով, նրանցից աւելի են տարված պահեստի զինուորներ։—Քաղաքային դպրոցական յանձնաժողովը ձեռնարկում է քաղաքային մանկապարտէզներ շինելու։

ՊԼՕՑԿ, 16 փետրվարի։ Նահանգը յայտարարված է ուժեղացրած պահպանութեան վիճակում։

ԽԱՐԿՕՎ, 16 փետրվարի։ Բոլոր գործարանների, արհեստանոցների և արդիւնաբերական հիմնարկութիւնների բոլոր բանւորները առաջվայ նման գործի կանգնեցին։ Բանւորական կեանքի խաղաղ ընթացքը վերահաստատվել է։ Ոչ մի տեղ բռնութիւն և ստիպմունք տեղի չէ ունեցել։

17 փետրվարի

ԲԵՐԼԻՆ։ Ռայխստագի բիւջէտային յանձնաժողովում ֆինանսների մինիստրը յայտարարեց, որ աշնանն սպասվում է կայսերական ֆինանսներում մեծ բարենորոգութիւն, որովհետև մաքսային նոր սակագինը միայն 60 միլիօն է աւելորդ գումար տալիս։—Համաշխարհային ցուցահանդէսի գերմանական բաժնի նախագահ Լէվալդը, Վիլհէլմ կայսրի յանձնարարութեամբ, յանձնեց Հարվարդի համալսարանին ցուցահանդէսի բաժնի այն իրերը, որոնք վերաբերում են բանւորների ապահովագրութեանը։ Լէվալդը յոյս յայտնեց, որ համալսարանը կամրապնդէ գերմանական և ամերիկական գիտութիւններին միացնող կապը և կօժանդակէ բանւորների մասին գերմանական օրէնսդրութեան իրականացրած իդէալների տարածմանը։ Համալսարանի անունից շնորհակալութիւն յայտնեց Միւնստէրբէրգ պրոֆէսորը։

ՎԻԷՆՆԱ։ Տիսսան ընդունվեց կայսրից ունկնդրութեան։—Մարտի սկզբին կայսրը կը մեկնի Բուդապէշտ երկար ժամանակով։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ինֆանտէրիայի գեներալ Ն. Մալախովը նշանակվել է Մօսկվայի զինուորական շրջանի զօրքերի հրամանատար։

ՊՕՐՏ-ԱՐՏՈՒՐ, 14 փետրվարի։ Պօրտ Արտուրում եապօնացիների մօտ գտնվող «Դէյլի Մէյլի» թղթակիցն ասում է. «Պէտք է խոստովանվել, որ Ստեսսէլ ունէր ծանրակշիռ պատճառներ բերդը յանձնելու, որովհետև նրան ամենից լաւ էր յայտնի բերդի վիճակը։ Որքան մենք հասկանում ենք, անձնատուութիւնն անհրաժեշտ էր ոչ այնքան մարդու կենսական

կամ ռազմական մթերքների պակասութեան պատճառով, ոչ նոյն իսկ արևելեան բլրաշղթայի մարտկոցների գրաւուած լինելու պատճառով, այլ հիւանդանոցների և բերդի սանիտարական զարհուրելի պայմանների պատճառով, որոնք համարեա անպայման պահանջում էին բերդի անձնատուութիւնը»:

ԼՈՆԴՈՆ: Ծովակալութեան առաջին լորդ Սէլբօրնը պաշտօնապէս նշանակված է հարաւային Աֆրիկայի գեներալ-նահանգապետ և Տրանսվաալի գլխաւոր կառավարիչ Միլների փոխարէն:

ՏՕԿԻՕ, 16 փետրվարի: Պաշտօնական: Փետրվարի 14-ին ռուսները զօրեղ կրակ բաց արին դաշտային խոշոր թնդանօթներից ճապօնական առաջատար պահակների վրա երկաթուղային կամուրջի մօտ. յետոյ ժամը 11-ին գրոհ տուին, պաշարելով ճապօնացիներին երկու կողմից: Ռուսների մի մասը մտաւ ճապօնական տրանշէաները, ուր սկսվեց ձեռնամարտ: Փետրվարի 15-ի առաւօտեան ժամը 3-ին ռուսները վերջնականապէս յետ մղվեցին: Ռուսները թողին կռւի դաշտում 60 սպանված և բաւական աւար:—Լրագրական տեղեկութիւնների համաձայն ռուսները կատարել են փետրվարի 13-ից մինչև 14 ի առաւօտը գիշերային մանր յարձակումներ. այդ օրը կէսօրից յետոյ ճապօնացիները ռմբակոծում էին ռուսական ճակատը, որը թոյլ էր պատասխանում, որ երաքանչում առաջացրեց ռուսական զօրամասում: Փետրվարի 13-ին մեծ ձիւն եկաւ: Թնդանօթաձգութիւնը շարունակվում էր փետրվարի 14-ի գիշերը և 15-ի առաւօտեան: Տաքութիւնը 29 աստիճան ցածր էր զրօյից:

ՏՕԿԻՕ: Մարկիզ Սայօնի, սէյիւկայի կուսակցութեան գլուխը, ճառ արտասանեց մինիստրական կուսակցութեան խաղաղասէր վիճաբերմանքի մասին, որի ոգւով յայտնեց, որ Ճապօնիան չէ կարող ոչ-հաստատուն զինադադար կամ խաղաղութիւն ցանկանալ: Անկասկած է, որ Ճապօնիան պէտք է հասնի վերջնական նպատակին, որի համար նա պատերազմ սկսեց, այդ պատճառով երկիրը պէտք է պատրաստ լինի այդ բանին դիմանալու համար: Պատերազմի ժամանակ միշտ աճող ազգային միութիւնը ոչ միայն պատերազմի ժամանակ, այլ և նրա վախճանից յետոյ:

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ: Դուքս Աբերկօրն ճառ արտասանեց, որի մէջ ասեց, թէ Լանստօունն անգլիական արտաքին գործերի մինիստրներից ամենատաղանդաւորը ցոյց տուեց իրան: Խօսելով հիւսիսային ծովում տեղի ունեցած դէպքի մասին, հրեսորը շնորհաւորեց Լանսդօունին այն հեռանքի համար, որին հասաւ քննիչ յանձնաժողովը: «Ես յոյս ունեմ,—ասեց նա,— որ եթէ առիթ կը ներկայանայ վերականգնել խաղաղութիւնը Հեռաւոր Արևելքում, այն ժամանակ Լանսդօունի բարի ծառայութիւնները գործադրութիւն կը գտնեն իրանց համար, որպէս զի Հեռաւոր Արևելքի մռայլ հօրիզօնը պարզվի և առևտուրը այդ երկիրների հետ նորից կենդանութիւն ստանայ»:

ՏՕԿԻՕ: «Առախի» լրագիրը, գովաբանելով Կատցուրայի վարչութիւնը, աւելացնում է. «Մենք համարեա հաւատացած ենք, որ պարլամէնտի ապագայ նստաշրջանը կը գտնէ երկիրը դեռ պատերազմի մէջ»:—Ներքին փոխառութիւնը ստորագրված է չորս անգամ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Գեներալ-ադիւտանտ Կուրոպատկինի ամենահպատակ հեռագիրները Նորին Կայսերական Մեծութեանը 1) փետրվարի 15-ից. «Ստացված զեկուցումների համաձայն, թշնամին այսօր յարձակվել է Ուբէնէպուզա գիւղի մօտ մեր առաջապահ զօրքի վրա: Բոլոր յարձակումները յետ են մղված: Մեր մի ուրիշ զօրաբաժինը յամառ կռիւ մղեց Կուտեազա գիւղի մօտ՝ իր վրա ճակատից և ձախ կողմից եղած թշնամու դէմ: Կռւի ելքի մասին դեռ զեկուցում չէ ստացվել: Տօմագուշան գիւղի վրա ուղղված մեր զօրամասը, ցերեկվայ ժամը 2-ի մօտերը յետ մղեցին թշնամուն լեռնանցքից, գիւղից 3 վերստ հարաւ-արևմուտք: Ճապօնացիներն այսօր վճռական գործողութիւններ չէին ձեռնարկում: Սախէպուի և Կաուտուլինի միջև եղած մեր դիրքերը թշնամին այսօր գնդակոծում էր դաշտային և պաշարողական թնդանօթներով. Պուտիլօվեան և Նովգօրոդեան բլուրները պատասխանում էին նոյնպէս 11 դիւյմանոց թնդանօթներով: Մեր կորուստներն արտիլէրիական կրակից դեռ պարզված չեն, բայց շատ աննշան են: Երէկ կռւով գրաւած դիրքերում Շախէի վրայի կամուրջի աջ կողմում կամաւորները, յետ մղելով թշնամու գիշերային հակա-յարձակումը, շարունակում էին դիմանալ այսօր էլ: Կամաւորների մի ուրիշ խումբ երէկ գիշեր երեք անգամ գրաւեց Շախէի աջ ափին մի փոքրիկ անտառակ, Լամատանի դիմացը, բայց առաւօտեան դէմ, հակառակորդի գնդաձիգների պատճառած մեծ կորուստից ստիպված յետ քաշվեց իր խրամատները»: 2) Փետրվարի 16-ից. «Գիշերվայ ընթացքում ստացված զեկուցումների համաձայն, թշնամին յամառաբար յարձակվում էր մեր դիրքերի վրա Ուբէնէպազա գիւղի մօտ գիշերվայ ժամը 11-ին և 12-ին և առաւօտեան ժամը 3-ին. Առաջին երկու յարձակումները յետ են մղվել, երկրորդը սւիններով. իսկ երրորդ սւինային յարձակման ժամանակ թշնամին կարողացել է գրաւել կենտրօնական բարձրութիւնը, որի պատճառով առաջապահ զօրքը յետ քաշվեց հետևեալ բլրաշղթայի վրա: Համաձայն երէկ երեկոյեան ժամը 9 ին ստացված զեկուցման, Կուդեազա գիւղի մօտ մեր զօրամասը պահպանեց իր գրաւած դիրքը: Վիրաւորվել է Կուկուրան գնդապետը, բայց մնացել է շարքերում: Գաօտուլինեան դիրքի դէմ ճապօնացիներն այսօր յարձակում գործեցին առաւօտեան ժամը 3 ին: Մի քանի յարձակումներ յետ մղելով, մենք ստիպված եղանք առաւօտեան ժամը 9-ին թողնել առաջակողմի երկու ամրութիւնները, որոնք սաստիկ աւերվել էին թշնամու արտիլէրիական կրակից: Իսկ այսօր առաւօտեան ժամը 6-ին ճապօնացիները մի քանի անգամ յարձակում գործեցին Նանշինպու գիւղի վրա, Շախէի ափին, բայց յետ մղվեցին: Այսօր է շարունակվում է Պուտիլօվեան և Նովգօրոդեան բլուրների ռմբակոծութիւնը դաշտային և պաշարողական թնդանօթներով: Թշնամու ծանր արտիլէրիայի հարուածներից առաջացած կորուստները չնչին են: Վիրաւորված են փոխ-գնդապետ Կօստրօվը և շտաբս-կապիտան Ժերվէն: Վերոգրեալի մասին ամենահպատակօրէն զեկուցանում եմ Ձեր Կայսերական Մեծութեան»:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ջուտ արդիւնքի 20% յատկացրած է Բագուի աղէտի զոհերին:

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ
Կիրակի, փետրվարի 20-ին,
Թիֆլիսի ժողովարանի սիրողների խումբը
ի նպաստ խմբի ռէժիսօր
Գ. Վ. ՄԻՐԱՂԵԱՆՑԻ
կը ներկայացնէ առաջին անգամ հայ բեմի վրա
«ՍԻԲԻՐԱԿԱՆ»
Կօմ. 4 գործ. հեղ. Ա. Ցագարելու, թարգ. Գ. Միրաղեանցի.
Մասնակցում են՝ տ.տ. Մամուլեան, Տէր-Գրիգորեան, օր.օր. Բէգիջանեան, Բուչուկուրի, պ.պ. Միրաղեան, Տէր-Գրիգորեան, Վանշէր, Ջիլխաչոյեան, Ղուշչեան:
Տեղերի գինը 3 ր, մինչև 50 կ.
Սկիզբը ճիշդ ժամը $8^1/_2$-ին երեկոյեան:
Մուտքը ազատ է ամենքի համար:
Ռէժիսօր՝ Գ. Միրաղեան

Ջուտ արդիւնքի 20% յատկացրած է Բագուի աղէտի զոհերին:

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Ձեռնարկութիւն Կայսերական թատրոնների արտիստ Լ. Դ. Դօնսկօյի
Այսօր, ուրբաթ, փետրվարի 18-ին Այգեգործական ուսումնարանի օգտին մասնակցութեամբ Լ. Դ. Դօնսկօյի, տ.տ. Դօնսկօյ-էյխէն վալդի, Նիկիտայի, Տուլլերի, Խարիտօնօվայի, Զասլավսկայի, Ֆերարի. պ.պ. Դօնսկօյի, Գօլուբեանօվի, Գալեցկու, Դեմեանենկօյի, Պօրուբինօվսկու, Բագրօվի, Զալինսկու և Մուրատօվի:
Պարերը կը դնէ բալէտմէյստր Ե. Ի. Զիօվասսի
Պրիմա-բալերինա Ե. Ս.Լենչեվսկայա:
կը ներկայացվի
«ՀՈՒԳԵՆՕՏՆԵՐ»
օպ, 4 գործ. երաժ. Մեյերբերի:
Սկիզբն է երեկոյեան 8 ժամին:
Վաղը, շաբաթ, փետրվարի 19 ին բենեֆիս կառավարիչ Ի. Ա. Կելլերի, կը ներկայացվի ՄԻՆԻՕՆ, օպերա 4 գործ. երաժ. Տօմի:
Գները սովորական են:
Կիրակի, փետրվարի 20 ին երկու ներկայացում. ցերեկվայ կը ներկայացվի ՊԻԿՕՎԱՅԱ ԴԱՄԱ, երաժ. Չայկօվսկու: Գիշերվայ ներկայացում. կը ներկայացվի M-ll ՆԻՏՈՒՇ, կոմեդ. օպերա 4 գործ. երաժ. Գերվէի:
Տոմսակները ծախվում են:

Թիֆլիսի Հայոց Առաջնորդի նախագահութեամբ
ԿԱԶՄՎԱԾ
ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ
յայտարարում է ի գիտութիւն Բագուի աղէտից վնասված և փախած ու օգնութեան կարօտ անձանց, որ նրանք կարող են դիմել օգնութիւն ստանալու համար ամեն օր, առաւօտեան ժամը 12—1, Թիֆլիսի Առաջնորդարանը, ուր կը լինի հերթապահ անդամ յանձնաժողովի կողմից: Բացի դրանից կարելի է դիմել առանձին յանձնաժողովի անդամներին, այն է պ.պ. բժ. Կ. Ստեփանեանին, բժ. Ալ. Խատիսեանին, Արշ. Բաբեանին, Ալ. Քալանթարին, Ալ. Մէլիք-Ազարեանին, Լ. Սարգսեանին, իշխ. Ա. Մ. Արղութեանին, Ալ. Ահարոնեանին, Հ. Առաքելեանին, Ալ. Սահակեանին, Ս. Մէլիք-Ադամեանին, Տ. Յովհաննիսեանին, Յ. Սպէնդիարեանին, բժ. Վ. Արծրունուն, Եղ. Թօփչեանին և Ալ. Արասխանեանին:

Բժիշկ Ա. Միքայելեանց
Ընդունում է մասնաւորապէս սիֆիլիս, մորթու և վեներական ախտ ունեցող հիւանդներ ամենայն օր, առաւօտ. 12—2. երեկոյեան 6—8 Մեծ Վանքի փողոց, տուն Կուզանօվի, դեղատան կից: (տ. օ.) 18—80

ԲԺԻՇԿ Ս. Զ. ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւն ամեն օր, ժ. 2—3 և 5—7 երեկոյեան, իսկ տօն օրերին առաւօտեան ժամը 10—11. Սօլօլակի փող. № 6.
(ա. օ.) 50—50

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Ս. Ա. Ստեփանեան
Ընդունում է առաւօտեան 9—2 և 5—7, Վելեամինօվսկայա փ. № 8.

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Բ. Նաւասարդեան
տեղափոխվելով Թիֆլիսից ՌՕՍՏՕՎ
Հիւանդներին ընդունում է 11—12 ժ. առ. և 7—8 ժ. երեկոյեան:
Б. Садовая, 136, д. Бакалова.
(ռ. կ. ե. հ.) 80—100

Սանահինում, Ալահվերդովի պլատֆօրմի մօտ, Դեբեդ գետի ափին ծախվում են ամառանոցի համար հողաբաժիններ. կլիման շատ առողջարար է, տեղը գեղարուեստական, ջուրը գերազանց, աղբիւրի ջուր: Գիւղում կայ հայկական հին մենաստան. կուպչին կատարվում է Ցինամձգվարօվ նոտարիուսի մօտ, Վէլեամինօվսկի փողոցում № 3.

Երեւան քաղաքի ս. Կաթուղիկէ Աստուածածին եկեղեցու համար հարկաւոր է մի դպրոցաւարտ կամ ճեմարանաւարտ քահանայացու աջող ձայնով. ցանկացողները պիտի դիմեն մինչև մարտի 5 ը նոյն եկեղեցու երէցփոխ՝ Սամսոն Ղարաղաշեանցին:
Ե. Հ. Շ. Երէցփոխ Ս. Ղարաղաշեան

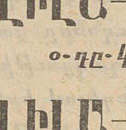
18 96
ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԼԻԼԱ-ԼԻՍ
դուխի
ԼԻԼԱ-ԼԻՍ
օ-դը-կօլօն
ԼԻԼԱ-ԼԻՍ
սապօն
Ընկերութիւն
ԲՐՕԿԱՐ և ԸՆԿ.
(15) հ. գ. փ. ա. մ. յլ. 3—6

Ծախվում են
ամենաընտիր տեսակների պտղատու պատուաստված ծառեր 1—3 տարեկան հասակի, Աֆրիկեանի պտղաբուծական այգում Լագօդեխում: Նոյն այգում հիմնված է ընդարձակ ցանած ծառատունկերի տնտեսութիւն (дичковое хозяйство) մեր սեփական ժողոված սերմերից Զաքաթալի անտառներում:
Դիմել Թիֆլիս, Մէլիք-Բախտամեանցի խանութ, Պուշկ. փող. իսկ Գորի, Կ. Աֆրիկեանին: Պատկերազարդ ծառացուցակներն ուղարկվում են ձրի: (շ. ե. հ.) 8—12

Վաճառվում են
ԲԺ. Ա. ԲՈՒԴՈՒՂԵԱՆԻ
Երկու նոր աշխատութիւններ
I
ՄԷՐ ԵՒ ԽԱՆԴ (մի պատկերով) 20 կ.
II
ԱՆՍՈՒՍԱԿՈՒԹԻՒՆ և ՊՈՌՆԿՈՒԹԻՒՆ 20 »
Դիմել՝ Թիֆլիսում «Գուտտէնբէրգ» և «Կենտրօնական» գրավաճառանոցները, իսկ Բագւում՝ «Сотрудникъ» գրավաճառանոցը: 11—25

Կենտրոնական
գրավաճառանոցում վաճառվում են Ատրպետեանի հետևեալ աշխատութիւնները.
Սարրաֆ, ողբերգութիւն հինգ արար. գ. 30 կ.
Շուշան, օպերա երեք արարուածով գ. 1 ր.
Թուլումբաջիներ, պատկեր, գ. 10 կ.
Բէրսաի Առաքէլը, գինն է 25 կոպէկ.
Ժառանգներ, գինն է 30 կոպէկ.
Շինօյ, պատկեր, գինն է 30 կոպէկ.
Քոռ Եղիկ, վէպ Շիրակցիների կեանքից, 30 կ.
Խև Կարապետ, վէպ հայ կաթոլիկների կեանքից, գինն է 1 րուբլի.
Երկերի ժողովածու, հատոր Ա. պատկերներ Թիւրքահայերի կեանքից, գինն է 1 ր.
Երկերի ժողովածու, հատոր Բ. Վիւքեալայի գաղտնիքը վէպ Թիւրքիայի արկածներից,
Դիմել՝ Въ Тифлисъ, Центральной книжной торговлѣ. (Կ.) 4—10

Լոյս տեսաւ առանձին գրքով
(սակաւաթիւ)
«Մուրճի» յաւելուած
ՋԷՄՍ ՄՕՐԻԷՐԻ
«ՀԱՋԻ ԲԱԲԱՆ»
Թարգմ. անգլ. Մ. Կարապետեանի
(403+XVI մեծ. երես)
Գինն է 2 րուբլի
«Մուրճի» բաժանորդները ճանապարհածախս չեն վճարում:
Դիմել՝ Тифлисъ, редакція «Мурчъ»
10—10

Լոյս տեսաւ Պետերբուրգում
ԼԵՒՈՆ ԽԱՆՍԱՆԱՄԵԱՆԻ
Զաքարեա Ջագեցու օրերը
պատմական վէպ (849—889 թ.)
Գինն է 1 րուբլի.
Դիմել հեղինակին Հին-Նախիջևանում: Շուտով կուղարկվի գրախանութներին՝ Թիֆլիսում Գուտտենբէրգին և Կենտրօնական. գրավաճ., Երևանում «Արարատին»: 8—10

Մայկօպում հարկաւոր է եկեղեցական երգեցիկ քառաձայն խումբ կազմել գիտցող մի ուսուցիչ, որ բացի խումբ կազմելուց, պէտք է օրական 3—4 ժամ պարապէ ընտանիքներում երեխաների հետ հայոց լեզուից:
Մանրամասն պայմանների մասին դիմել Վահան քահ. Ասկարեանցին. Մայկօպ: 8—8

Լոյս տեսաւ
ԼԷՕ
ՌՈՒՍԱՀԱՅՈՑ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
(ՍԿԶԲԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ)
Տպված է Վենետիկում:
Գինը 1 րուբլի 50 կոպէկ
Դիմել «Գուտտէնբէրգ» գրավաճառանոցին՝
книжный магазинъ «Гуттенбергъ». 10—10

Տնային Բժշկարան
Կազմեց ակադեմիկ Ի. Ր. Թարխանօվ, հայերէն թարգ. բժ. Գ. Ս. Բաբեանի խմբագրութեամբ և յաւելուածներով, մ. ա. Բնախօսութիւն և անդամակազմութիւն 104 պատ. գինը 1 ր., . բ. Վարակիչ հիւանդութիւններ, ներքին, կաշու և վեներային, գեղարան և բառարան 1903 թ. գ. 1 ր. 60 կ.: Գումարով գնողներին և հաստատութիւններին զիջումն կը լինի: Դիմել Въ Тифлисъ, Центральной книжной торговлѣ. (Կ.) 24—25

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 17-го февраля 1905 г. Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» ընկ. Типогр. Т—ва С. Назарянца и Е. п. ф. «ГЕРМЕСЪ». Мад. ул. № 15